

УДК 355.4

М.О. Авдєєв

Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків

ФОРМИ ТА ЗМІСТ ЗАСТОСУВАННЯ ПОВІТРЯНИХ СИЛ

На основі розгляду питань застосування повітряних сил, з точки зору діалектики, пропонуються формулювання понять "форма" та "зміст" стосовно до застосування повітряних сил. Змістом застосування запропоновано вважати "елементарні" дії, такі як авіаційні удари, повітряні і протиповітряні бої, спеціальні бойові польоти, маневри. Формами ж застосування, тобто способом організації сукупності цих елементарних дій, запропоновано вважати операції та бойові дії.

Ключові слова: бойове застосування, форма, зміст, "елементарні" дії, операція.

Можно сказать об "Илиаде", что ее содержанием является Троянская война, или еще определеннее – гнев Ахилла; это дает нам все и одновременно еще очень мало, ибо то, что делает "Илиаду" "Илиадой", есть та поэтическая форма, в которой выражено содержание.

Г.В.Ф. Гегель¹

Вступ

Постановка проблеми. Застосування повітряних сил, як будь-яке явище, характеризується своїми формами і змістом. Через їх відомий діалектичний зв'язок часто спостерігається плутанина у визначенні цих категорій. Форму плутають зі змістом, із завданнями, із способом бойових дій. Вимушено наведемо велику цитату зі словника: "Бойові дії сухопутних військ ведуться у формі загальновійськових боїв ..., операцій і битв ... Боевые действия сухопутных войск ведутся в форме общевойсковых боев..., операций и сражений... Боевые действия ВВС заключаются в нанесении авиационных ударов, ведении воздушных сражений (боёв) и проведении специальных боевых полетов. Боевые действия ВМФ включают сражения, бои и удары..." [1, с. 203]. Якщо стосовно сухопутних військ прямо говориться про форму застосування, то стосовно до ВПС слово "форма" замінюється невизначеним "полягає", а стосовно до ВМФ вже прямо говориться про зміст: "бойові дії включають". При цьому йдеться про одне й те ж – про форму.

В [2, с. 15, 16] формами бойових дій авіації визначаються повітряна операція, систематичні бойові дії, повітряна битва, повітряний бій, авіаційний удар, спеціальний бойовий політ. У визначеннях перших трьох із цих форм вказується, що вони включають в себе наступні форми. Наприклад, "Повітряна операція – сукупність ... авіаційних ударів, повітряних битв і боїв, ...", "повітряна битва – сукупність повітряних боїв ...". Тобто виходить, що форми виступають одночасно і формами і змістом. Тут же вказується, що

авіаційні удари, повітряні бої, спеціальні бойові польоти є завданнями. Але бойове застосування і складається з вирішення завдань, тобто ці завдання є змістом застосування і одночасно формою, як вказується.

Тому метою статті є розгляд питань бойового застосування авіації з метою визначення категорій "форма" та "зміст" застосування повітряних сил.

Викладення основного матеріалу

1. Поняття "форми" і "змісту". Найбільш відповідним тлумаченням поняття "зміст" тут буде таке: те, з чого можна скласти, складається що-небудь. З чого можна скласти, складається бойова діяльність повітряних сил в ході їх застосування? Авіаційні частини і підрозділи, що мають на озброєнні літаки та вертольоти, призначені для боротьби з повітряними об'єктами, прагнуть знищити в повітрі ці об'єкти, що в умовах протидії супротивника призводить до повітряних боїв. Ті ж частини і підрозділи, озброєні ударними літаками і вертольотами, прагнучи вразити наземні об'єкти, завдають повітряних ударів. Ті, хто має літаки і вертольоти іншого призначення (транспортні, розвідувальні та ін.) виконують властиві їм спеціальні завдання. Нарешті, зенітні ракетні частини і підрозділи ведуть бойові дії з метою знищення повітряного супротивника або недопущення його ударів по військах та об'єктах – протиповітряні бої.

Це і є зміст застосування повітряних сил. На певному етапі розвитку воно незмінно в будь-яких умовах застосування, не залежить ні від просторових масштабів, ні від часової протяжності військових дій, ні від кількості залучених сил і засобів.

У той же час саме зазначені фактори – масштаб, часова довжина, кількість сил і засобів – визначають іншу категорію застосування повітряних сил – форму.

Найбільш відповідними тлумаченнями "форми" в нашому випадку виступають такі:

- 1) спосіб прояву якої то дії;
- 2) встановлений порядок здійснення чого-небудь.

¹ Гегель Г.В.Ф. Сочинения, тт. 1-14. М.-Л., 1929-1959. – Т. I, стр. 225.

Тобто форма визначає – "як?". Як виявляється, відбувається – існує зміст. Відомі дві основні форми застосування військ і повітряних сил в тому числі. Це операція і бойові дії.

Операція – це таке застосування сил і засобів, при якому вони діють узгоджено, взаємопов'язано, за єдиним задумом і планом.

Бойові дії – таке застосування сил і засобів, при якому вони діють, послідовно вирішуючи завдання, що виникають, реагуючи на мінливу обстановку.

Діалектико-матеріалістичне розуміння форми припускає розгляд її як тієї, що розвивається, і що стає структурою. Необхідно, на думку Маркса, "... генетично вивести різні форми ..." і зрозуміти "... дійсний процес формотворення в його різних фазах" [3, с. 526]. Операції з'явилися тоді, коли змінився масштаб військових дій. З появою в кінці 18 – на початку 19 ст. в країнах Західної Європи масових армій бойові дії стали розгортатися на великих просторах у вигляді ряду послідовних і взаємозалежних битв і вестися протягом тривалого часу. Саме поняття "операція" складається на початку 20 сторіччя і визначається як сукупність бойових дій військових з'єднань і об'єднань, що протікають на великому просторі, об'єднаних загальним задумом і спрямовані на досягнення єдиної мети. Раніше просто не було потреби виробляти спільний для багатьох формувань задум – не було цих багатьох формувань. А ті, що були, не застосовувалися одночасно на великому просторі.

З появою операцій залишилися бої, битви і маневри, що складали бойові дії, тобто форми застосування, що існували і до операцій. Ці складові стали такою ж складовою операцій, як і бойові дії.

2. Умови для існування форм. З накопиченого досвіду відомо, що узгоджені дії ефективніше розрізнені. Наприклад, "за поглядами військового керівництва США, дії бойової авіації будуть ефективними лише тоді, коли на основі достовірних і повних даних розвідки здійснюється адаптивне централізоване планування застосування авіації, а удари наносяться саме по призначених цілях, точно в строк і тими засобами, які оптимально відповідають розв'язанню задачі. У цьому випадку можливе досягнення так званого синергетичного ефекту, який полягає в тому, що при узгоджених і ретельно спланованих діях бойової авіації нанесений ворогу збиток буде на порядок вище, ніж при розрізненіх діях тієї ж кількості літаків" [4].

Теорія застосовується на практиці. На рис. 1 [5] наведено число літаковильотів авіації багатонаціональних сил (БНС) в Іраці для кожного дня повітряної кампанії. Як бачимо, інтенсивність вильотів у перші три дні істотно вище наступного періоду. Цей період в три дні був названий повітряною наступальною операцією, наступний період – систематичними бойовими діями. Відзначимо, що цим трьома днями передувала багатомісячний період підготовки, коли і здійснювалося планування операції.

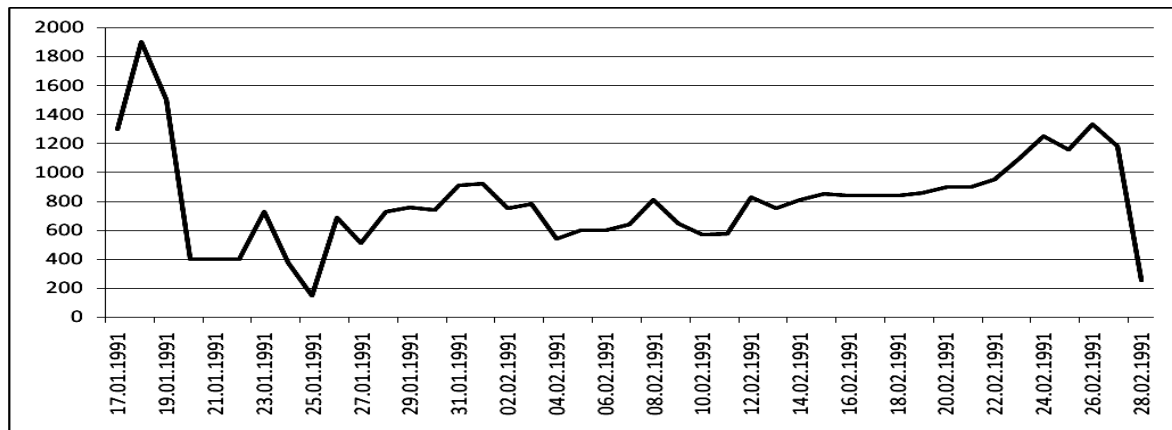

Рис. 1. Число літаковильотів авіації БНС в Іраці по днях кампанії

Після закінчення перших трьох днів, як бачимо, інтенсивність застосування авіації значно зменшилась. Бажаний "синергетичний ефект" вже не міг проявитися в повній мірі. Вочевидь, що застосовувати авіацію з інтенсивністю перших трьох днів стало в подальшому неможливо. Закінчився горизонт планування, обумовлений горизонтом прогнозування з прийнятною точністю. Дії авіації тривали, але вже у формі систематичних бойових дій, коли завдання вирішуються послідовно, у міру їх виникнення, а не відразу всі, у відповідності із заздалегідь розробленим планом.

Зміст і форма – взаємопов'язані філософські категорії.

Зміст, як сторона цілого, представляє єдність усіх складових елементів об'єкта, його властивостей, внутрішніх процесів, зв'язків, суперечностей і тенденцій, а форма є внутрішньою організацією змісту.

При взаємовідношенні змісту і форми зміст представляє рухливу, динамічну сторону цілого, а форма охоплює систему стійких зв'язків предмета.

Зміст застосування видів збройних сил у значній мірі однаковий (удари, бої, маневри), як є єдиними і форми цього застосування: завчасно організований

процес або вимушена реакція на завдання, що виникають.

Зведення змісту "Іліади" до розповіді про події Троянської війни тому і не охоплює її поетичного багатства, що ця війна, суб'єктивно передана автором, протікає перед тим, хто сприймає «Іліаду», як конкретна система подій і людських відносин, з притаманною їм багатогранністю. Точно також для розуміння сутності військових дій недостатньо вивчення процесів удару, бою, маневру – змісту військових дій. Необхідно вивчати, розвивати способи організації сукупності цих процесів – форми бойових дій.

Висновки

Різноманіття категорій "форма", "зміст", "способи", "завдання" нерідко призводить до певної плутанини в їх визначенні. Представляється доцільним при розгляді питань застосування повітряних сил змістом застосування вважати "елементарні" дії, такі як авіаційні удари, повітряні і протиповітряні бої, спеціальні бойові польоти, маневри. Формами ж застосування, тобто способом організації сукупності цих елементарних дій, доцільно визначити операції (завчасно сплановані, узгоджені та взаємопов'язані дії) і бойові дії (розв'язання послідовно виникаючих завдань). При формулюванні форми застосування замість "така-то форма – це сукупність боїв, ..." використовувати "така-то форма – це застосування, організоване за єдиним задумом, планом (або застосування для вирішення послідовно виникаючих завдань)".

Застосування тієї чи іншої форми визначається необхідністю і можливістю завчасного планування, погодження та поєднання дій. Проведення операцій потребує наявності часу, інформації та значних сил. Без запасу часу та інформації планування є неможливим, а при невеликих силах в узгодженнях і злаго-

женості немає необхідності (тому сили, тотожні авіаційній ескадрильї або навіть полку, операції, в зазначеному тут сенсі, не проводять). При наявності ж зазначених умов застосування військ у формі операції, як в більш організованій формі, ніж бойові дії, стає обов'язковим.

На закінчення зазначимо, що можливе і більш розширене трактування категорії "зміст". Наприклад, в [6] зміст протиповітряного бою визначається як сукупність елементів складного процесу застосування сил і засобів: складових, особливостей, кількісних характеристик, способів і прийомів ведення, тенденцій розвитку. Таке трактування, корисне в деяких випадках, тут навмисно не використовується, щоб не затінювати те, що в [6] названо "складовими".

Список літератури

1. *Боевые действия: военный энциклопедический словарь / В 2 томах. Т. 1.* – М.: Большая Российская энциклопедия, "Рипол Классик", 2001. – 848 с.
2. *Тактика ВВС: учебник.* – М.: Военное издательство, 1984. – 384 с.
3. *Маркс К. Ф. Теории прибавочной стоимости / К. Маркс, Ф. Энгельс.* – Соч., 2 изд., т. 26, ч. 3.
4. *Дрожжин А. Основные направления развития боевой авиации США и способ её применения. // Зарубежное военное обозрение.* – 2007. – № 7. – С. 29-37.
5. *Хроника боевых действий [Электронный ресурс]. – Режим доступа к ресурсу: http://old.vko.ru/article.asp?pr_sign=archive.2005.24.17_01.*
6. *Шувертков В.. Важнейшая составляющая противоздушной боя [Электронный ресурс] / В. Шувертков, А. Кроцук // Воздушно-космическая оборона.* – 2006. – № 1 (26). – Режим доступа к ресурсу: www.vko.ru.

Надійшла до редколегії 12.10.2009

Рецензент: д-р техн. наук, проф. О.Б. Леонтьев, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

ФОРМЫ И СОДЕРЖАНИЕ ПРИМЕНЕНИЯ ВОЗДУШНЫХ СИЛ

М.А. Авдеев

На основе рассмотрения вопросов применения воздушных сил, с точки зрения диалектики, предлагаются формулировки понятий "форма" и "содержание" применительно к применению воздушных сил. Содержанием применения предложено считать "элементарные" действия, такие как авиационные удары, воздушные и противоздушные бои, специальные боевые полеты, манёвры. Формами же применения, т.е. способом организации совокупности этих элементарных действий, предложено считать операции и боевые действия.

Ключевые слова: боевое применение, форма, содержание, "элементарные" действия, операция.

MANNERS AND MATTER OF AIR FORCE APPLICATION

M.A. Avdeev

On the basis of consideration of questions of Air force application, from the point of dialectics view, concepts formulas "manner" and "matter" are offered as it applies to Air Force application. It is suggested to consider "elementary" actions the table of contents of application, such as aviation strikes, air and anti-aircraft combats, special battle flights, maneuvers. By the forms of application, i.e. by the method of organization of aggregate of these elementary actions, it is suggested to count operations and battle actions.

Keywords: battle application, form, content, "elementary" actions, operation.